

VÄLJ RÄTT SKÖTSEL: Undvik fram t

Reservat och naturhänsyn fick skulden för barkborrens härjningar i mellersta Sverige. Nu vet man att det snarare beror på stormar, torka och sena gallringar.

Text och foto: **Mats Hannerz**

SKOGSSTYRELSENS TJÄNSTEMÄN blev nedringda när förra årets larm gick ut om granbarkborrens härjningar i Västernorrland. Anna Marntell minns att flera arga skogsägare tog för givet att orsaken låg i naturvårdsav-sättningarna. "Vad ska ni göra åt problemet, det är ju ni som har startat det?" "Kommer ni att ge oss ersättning när era barkborrar förstör vår skog?"

– Idag är debatten mycket mer sansad, säger Anna Marntell, som är distriktschef för Skogsstyrelsen i södra Västernorrland. Vi har flyginventerat alla våra tvåhundra naturvårdsavtal och biotopskydd i distriktet. Skadorna är inte större där än i omgivande skog.

De granskogar som skyddas av naturvårdsavtal och biotopskydd ligger ofta på fuktigare marker, och är skuggiga med ett kyligare mikroklimat. Barkborrarna angriper i stället vindfällerna och friställda granar i soliga beståndskanter eller längs nyupptagna vägar. Alltför mycket sen gallring i äldre granskogar kan spela in, liksom höggallring där tidigare undertryckta träd plötsligt blir friställda. Naturhänsynen kan dock spela en viss roll, när längden hygeskant ökar:

– Angreppen kan starta i de långsmala granridåer eller smågrupper som ibland lämnas på hyggen, säger Anna Marntell.

Hon anser att en del grangrupper som lämnas mitt på hygget inte är rätt prioritering för naturvården. Det är effektivare att koncentrera naturvården till hänsynskrävande biotoper och skyddszoner med höga naturvärden.

NIKLAS ÅBERG ÄR "vice-general" i kriget mot barkborren.

– Vi skulle till och med kunna kontra med att skogsägaren måste plocka ut de skadade träden för att inte biotopskyddet ska drabbas, säger han.

I vintras satsade Skogsstyrelsen stort på

Anna Marntell på Skogsstyrelsen fick i början ta emot arga samtal om barkborrens angrepp.

ntida barkborreskador

information till skogsägare i det drabbade området. I samverkan med bolagen, skogsägareföreningarna, köpsågverk och andra aktörer har 2000 skogsägare fått svar på sina frågor under mötena.

Idag är det få kommentarer om att naturreservat eller kraven på död ved skulle ligga bakom angreppen. En vanlig fråga är vad man ska göra om grannen har skador på sin skog men inte vill avverka träden. Om det är svårt att nå rågångsgrannen kan Skogsstyrelsen hjälpa till med kontakter.

– Vi agerar däremot inte polis, understryker Anna Marntell.

Vad rekommenderar Skogsstyrelsen för åtgärder? Sök och plock, men på hela bestånd. Att göra som efter Gudrun, leta enstaka träd i stor skala fungerar inte i Norrland. Här är fastigheterna stora och vägnätet glest. Många skogsägare är äldre eller utbor.

SKYDDSSOMRÅDET som Anna koordinerar sträcker sig över åtta kommuner inom Västernorrlands och Jämtlands län. Skyddsbestämmelserna ställer tuffare krav på skogsägaren. Tidigare fick fem kubikmeter färskt granvirke (minst 15 cm i diameter) lämnas kvar. Nu är gränsen tre kubik. En omdiskuterad rekommendation är att avverkningsåtgärder i "lokalt drabbade områden" inte bör lämna granar över 15 cm i brösthöjdsdiameter.

– En del har tolkat det som att man inte får lämna miljöträ, men det är helt fel, säger Anna Marntell med kraft. Föreskrifterna betonar att granar av stor betydelse för naturvärden bör lämnas. Men totalt kan det bli ett skifte från gran till andra trädslag bland miljöträden.

Anna Marntell och hennes kollegor kämpar nu hårt med information, kartläggning och samordning, ett arbete som måste rymmas inom distriktets egen budget. Hon skulle gärna se mer hjälp utifrån, inte minst från forskare:

– Det är så mycket vi behöver veta. Hur omfattande är angreppen? Vilka åtgärder fungerar bäst? Vad beror det på? Och vilka underlag behövs för prognoser?

Härjningarna har kopplats till en stormfällning påsken 2007, men också till flera torra försomrar i rad som har sänkt granarnas motståndskraft. Brister i skogsskötseln, med gallring i gammal granskog, är också en bidragande faktor.

SKOGSÄGARE KAN MINSKA TRYCKET PÅ SKOGEN

Bort med vindfällena.

I de drabbade områdena får högst tre kubikmeter färskt granvirke med en diameter över 15 cm på bark ligga kvar per hektar.

Virket måste ut innan granbarkborrarna kläcks och letar upp nya träd. Angripna träd måste ut ur skogen senast 1 juli i södra Sverige och 15 juli i norra. Den här åtgärden är effektiv.

Om gångsystemen under barken inte har granbarkborrens typiska mönster kan vindfället sparas. Då får granbarkborrens fiender hjälp.

Ståndortsanpassning är viktig – dagens granplanteringar på tallmark är ett orosmoln. Sena gallringar, särskilt i dåligt gallrade bestånd, är en annan riskfaktor.

Barka är ett alternativ om man inte hinner få ut virket. Ett jobbigt alternativ. Barka även undersidan och lämna högst 4 cm breda barkränder.

Virkesvältor kan skyddas genom täckning med plast, papper, barkat virke eller lövvirke.

Lagra virket i vatten. Där trivs inte granbarkborren. Vattenbegjutning är också effektivt.

Fångstvirke Fällor som behandlats med insekticider och feromoner har provats i södra Sverige. Men punktvisa insatser hjälper inte. Det behövs storskaliga insatser med virkesfällor för att ge resultat.

Man kan lägga ut obehandlat fångstvirke innan barkborrarna svärmar på våren. Det plockas bort innan barkborrarna flyger ut under sommaren. Men fångstvirke som inte hinner plockas ut under sommaren får motsatt effekt – det blir en barkborreodling.

Feromonfällorna fylls med doftämnen som lockar till sig granbarkborrarna, såväl hanar som

honor. Men om fällorna ska bita krävs det samverkan i ett större område. Och skogsägaren får själv stå för de cirka 500 kronor en fälla kostar, dessutom ska de bevakas och tömmas.

Sök och plock. De angripna träden plockas ut ur skogen när borrarna finns under barken. Den som har tid och bra koll på sin skog kan ägna sommaren åt jobbet. I mellersta Norrland är sök och plock av enskilda träd svårt. Där handlar det i stället om att plocka ut angripna bestånd, för att bekämpa insekterna och rädda virket.

Om metoden verkligen fungerar vet ingen. Det kan till och med finnas risker. Nya kanter som öppnas upp kan exponera nya granar som angrips.

Vinteravverkning innebär att angripna träd där de barkborrar som övervintrar under barken plockas ut ur skogen innan de hinner svärma på våren. Metoden fungerar dock dåligt i norra Sverige där många baggar övervintrar i marken.

Spruta insektsgift. Obarcade stockar kan skyddas genom behandling med insektsgifter. Åtgärden kräver tillstånd.

Vänta och se. Den skogsägare som låter barkborren ha sin gång är säkert inte populär hos grannarna. Men alla utbrott klingar av med tiden. Priset på metoden är det nog ingen som vet.

Vädret är tyvärr den viktigaste "åtgärden". Torka sänker trädens motståndskraft. Barkborrarna gillar inte regn och kyla. MH

Mer om granbarkborren:

- SLU, granbarkborrens hemsida: www2.ekol.slu.se/granbarkborre
- Skogsstyrelsen, www.skogsstyrelsen.se: gå till Äga och Bruka, Skogsbruk och Skador på skog.